מתורתן של אבות

מערכות באגדה ובמוסר מתורתם של חכמי תימן זצוק"ל

מעלת כתיבת חידושי תורה
במשנתם של רבותינו חכמי תימן זצוק"ל

כתיבת חידושי תורה גדולה מן הקרבנות

הגאון רבי חיים סנואני זצ"ל, ביאר כי דוד המלך ע"ה, חיבר את ספר התהילים, כדי שיכופר לו עוונו, ומזה הטעם כתב גם הוא את ספרו ארזי לבנון לפי ערכי הא' ב', כדי לתקן את כל אותיות התורה, וז"ל:

"**ומה** דוד המלך כן שאר העולם על אחת כמה וכמה, ועל כן עלה בלבי לחבר זה הספר על סדר אל"ף בי"ת בעשרים ושתים אותיות התורה, כדי לתקן עשרים ושתים אותיות שבמלכות כולם, אולי חס ושלום נפגם אות אחת בעונותי ועל ידי חיבור זה יתוקן, כי כשבית המקדש היה קיים היה אדם מקריב קרבן ומכפר בעדו, ועכשיו שבטלו הקרבנות, חידושי תורה הוא עולה במקום קרבן".

ומוסיף הרב לבאר כי מעלת חידושי התורה, גדולה מן הקרבנות, וז"ל: "וחידושי תורה הוא גדול מהקרבת קרבן, שקרבן לא היה בא אלא כדי להבריח הקליפות שנתדבקו באחורי הקדושה מפני החטא, אבל על ידי חידושי תורה הוא עושה שמים חדשים, שמים מחודשים ממש כדאיתא בהקדמת הזוהר דף ד' ע"ב ודף ה' ע"א עיין שם וכבר ביארתי הענין ההוא בפירושי על הזוהר בספר מגיד הרקיע במקומו וספר זקן אהרן בפסוק כנפי יונה נחפה בכסף וגו' ובכמה מקומות" עכ"ל.

(מהקדמת ספרו ארזי לבנון)

המחדש ואינו כותב נענש

הגאון רבי יחיא בדיחי זצ"ל, כותב בהקדמת ספרו "חן טוב", כי דברי חז"ל בעונש המחדש ואינו כותב, הם שהביאוהו לכתוב את ספרו הנפלא על התורה, וז"ל:

"**והנה** אני העני והדל בתורה, אחר שראיתי מה שכתבו חכמינו האחרונים ז"ל, שמי שעולה בשכלו איזה חידוש בתורה ואינו כותבו, שהוא נענש על שלא הוציאו לפועל, כן חשתי לדברים אלו, וגמרתי בלבי לכתוב מה שיעלה בדעתי בעסקי בדברי חכמים, לפעמים בעתים קצרים, כי בעוונותינו הרבים אין פנאי לישב כל היום בעמק התורה, ואין תומך ואין סומך למזונותינו ואנשי בתינו, בלתי המקום ברוך הוא המפרנס לכל, על כן אמרתי אכתוב מה שיעלה בשכלי הדל, אולי יש באיזה דרש אשכח מרגניתא ולימוד לעצמי ולזכרון בין עיני, ואם חס ושלום אשגה באיזה דבר, השם הטוב הבוחן לבבות וחוקר כליות יכפר בעד ואתי תלין משוגתי" עכ"ל.

(מהקדמת ספרו חן טוב)

המחדש בתורה מגלה דבר שבדורות שלפניו לא גילו

הגאון רבי יחיא בדיחי זצ"ל ביאר, כי חובתו של המחדש היא לחדש דבר אך ורק עפ"י הקדמות אמיתיות, ולא לחדש דבר ללא יסודות וראיות ברורות מדברי חז"ל. ואעפ"כ ביאר הרב, כי המחדש מגלה דבר שלא ידעוהו בדורות הראשונים, וז"ל:

"**וממה** שכתבתי לעיל בשם הקדמת עיר מקלט, יובן מה שיש לחקור, שכל דור דולה תורתו מדור שלפניו. שהאמוראים דלו תורתם מהתנאים, ופלפלו בדבריהם בדקדוק, ולפי הנראה שחידשו כמה הלכות ודיני התורה אשר לא נזכרו בדברי התנאים מתוך פלפולם, וגם דורות שאחריהם רבנן סבוראי והגאונים, גם כן דלו תורתם מתורת האמוראים והתנאים, ופלפלו בדבריהם וחידשו כמה דינים והלכות וחידושי תורה מפלפולם בדברי התנאים והאמוראים, ואחריהם באו הפוסקים הראשונים, ופלפלו בדברי הגאונים ושלמעלה מהם, וחידשו גם כן הלכות ודינים, וכן גם כן בכל דור אחר דור מפוסקים אחרונים, דולים תורתם ויונקים ממי שלמעלה מהם, ומחדשים בתורה בדקדוקם ופלפולם מה שלא נמצא מפורש בדברי הראשונים.

ולפי זה נמצא, שכל כת וכת מהחכמים ז"ל, אינם יכולים לחדש בתורה, אלא על ידי דקדוקם ופלפולם בדברי הכת שלמעלה מהם, במה שהשכילו ופירשו דברי הקדמונים. ונמצא שיניקת תורת הפוסקים האחרונים, מתורת הפוסקים הקודמין להם ומפירושיהן, וגם מתורת הגאונים והאמוראים והתנאים, ופוסקים הראשונים ינקו מן הגאונים ושלמעלה מהם, וכיוצא בזה עד משה רבינו עליו השלום.

נמצא, שמה שחידשו האמוראים, היה כלול בדברי התנאים, אלא שהוציאו אותו מן הכח אל הפועל, ודברי הגאונים וחידושי תורתם, היה כלול בדברי שניהם, וחידושי הפוסקים, היה כלול בדברי כולם, וכן חידושי פוסקים האחרונים.

נמצינו למדין, שאין יכול המחדש בתורה לחדש דבר, בין בהלכות ודינים, בין בטעמי הפסוקים והמדרשים והאגדות, אלא על פי הקדמה אמתית מהחכמים שקדמו לו, שנמצא שדברי חידושו קשורין ואגודין בשרשן, שהיא ההקדמה, וגם אותה הקדמה שהביא, אף על פי שהוציאה אותו חכם מהקדמה אחרת שלמד מהחכמים הקודמים לו, הואיל והדבר ההוא שחידש הוא אמיתי, על פי הקדמה אמתית, וקשורין הדברים וכלולין בה, יכול המחדש האחרון לעשות אותו חידוש, הקדמה למה שיחדש, שהרי השורש מוציא כמה ענפים, והענף מוציא כמה פירות, וכל אחד קשור לשלמעלה ממנו, ויונק ממנו, וחיות כולם ממקור אחד.

ואם תאמר, אם כן לפי זה נמצא, שהאחרונים לא חידשו דבר בתורה, שהרי היה כלול בדברי הראשונים, ואין חידוש האחרון נקרא ומתייחס על שמו, וחס ושלום אין לו שכר על זה, שהרי לא חידש לנו כלום.

אמנם זה אינו ולא יעלה על הדעת כן, מפני שדבר הכולל פרטים, אין הפרט בו אלא בכח ולא בפועל, וזה בא והוציאו מן הכח אל הפועל על ידי יגיעתו, ממילא שזה המוציא הדברים מן הכח את הפועל, יש לו שבח ושכר טוב, דמה שלא ביארו הראשון, הוא מגודל מעלת שכלו ודעתו, שאותם הדברים שהביא האחרון הם פשוטים אצלו, ולא היה צריך לבארם ולהוציאם אל הפועל. אמנם בערך

הבאים אחריו, מקוצר השגתם וידיעתם, הם דברים נעלמים ומכוסים, וצריכים לפרטם ולבארם ללמד לאחרים שהם קצרי הדעת יותר, ומכח זה ויגיעתו, נקרא על שמו, והוא עצמו שחידשו, שהרי הדבר ההוא היה נעלם ממנו ומאחרים, ונמצא שגילה והוציא הענף מן השורש או הפרי ההוא, והוא חלקו שקיבל בסיני, כי השורש יש בו בכח כל הענפים והפירות, והוא הוציאם מן הכח אל הפועל.

על כן, אין ראוי ללעוג על מי שמתחדש לו דבר מתוך דבר וכותבו, כי יאמר, מי הוא זה קל שבקלים אשר מלאו לבו לשלוח יד בכתיבה, מה שהבין מדברי חכמינו ז"ל ונתחדש לו דבר מתוך דבר, דהא לזמנין תשכח מרגניתא באפרקסותא דעניא" עכ"ל.

(מהקדמת הספר חן טוב)

כתיבת חידושי התורה היא קבלת עול תורה

הגאון רבי יחיא בדיחי זצ"ל, הוסיף להביא את מעלת כתיבת חידושי תורה, הנקראת עול תורה, ומי שנמנע מלכתוב הרי הוא עולבה, וז"ל:

"**מצאתי** כתוב בליקוטי הרג"א ז"ל, שהובאו בספר עץ החיים על התורה זה לשונו: כל המקבל עול תורה, מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ. ופירושו, דעול תורה היא שיגע להמציא חידושים שקיבל מסיני, שאין נביא וחוזה יכולים לאמרם. וזהו אמרם: בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת, אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, הכוונה, דיש כמה דברים מובנים ומלעיגין למה נכתבו, ואין יכול לישבם רק מי שקבלם מסיני, נמצאת התורה עלובה היא ממנו, שאין אחר יכול לחדשם, וזהו שאמרו: פשפש ולא מצא, יתלה בביטול תורה, אפילו עסק כל ימיו בתורה, מאחר שלא חידש קבלתו, אין לך ביטול תורה גדול מזה, עד כאן לשונו.

ועיין מה שכתב מהרי"ץ ז"ל בהקדמתו לתשובותיו פעולת צדיק בשם ספר חסידים, וזה לשונו: כל מי שגילה לו הקב"ה ואינו כותבו, ויכול לכתוב, הרי זה גוזל, כי לא גילו לו אלא לכתוב, וכתיב, האלהים יביא במשפט על כל נעלם, שגורם שנעלם ממנו כשאינו כותב, עד כאן.

גם בספר פרי האדמה בהקדמתו, מביא בשם הרב זקן אהרן שהפליג בעונש מי שאינו כותב, ואנה יוליך את חרפתו וגו' יעויין שם" עכ"ל.

(מס' חן טוב)

הכותב חידושי תורה גורם מעלה לנשמתו ומייחד העולמות העליונים

הגאון רבי יחיא בדיחי זצ"ל, הוסיף לבאר כי הכותב חידושי תורה (וכ"ש המדפיסם) גורם טובה גדולה לנשמתו, שיהיו שפתותיו דובבות בקבר, וכן גורם הוא יחוד גדול בעולמות העליונים, וזה לשונו:

"ועוד יש תועלת גדולה למי שכותב, שכשילמדו בדבריו לאחר פטירתו מהעולם הזה, אז מעלין נשמתו ממדריגה למדריגה עליונה, ובזה נשפע קצת חיות לגופו בקבר, ושפתותיו דובבות כמו שכתבו המפרשים ז"ל.

ועוד נראה לעניות דעתי הצעיר, שבכתבו איזה חידוש, מקשר ומיחד ארבעה עולמות, אצילות בריאה יצירה עשייה, כמו שכתב הרב ערבי נחל בפרשת אמור וזה לשונו: כשיעיין אדם בתורה ויחדש בה איזה חידוש ויכתבהו על ספר, הנה נמצא בזה כל חלקי אצילות בריאה יצירה עשייה, שהם שכל ומחשבה דיבור ומעשה, כי בעיונו השפיע השכל במחשבה, ואחר כך דיבר החידוש ההוא, ואחר כך בכתבו הגיעו לעולם העשייה שהוא נראה לעין כל על ספר. ואף על פי שאפשר שמיד שחידש במחשבתו הענין ההוא, יכתבהו בספר ולא יהיה בעולם הדיבור כלל עיין שם הטעם באורך, שהעשייה פעמים תוקדם מהיצירה יעויין שם בטוב טעם.

ועל פי זה אפשר לומר, שכשלומדין בדבריו או אומרים שמועה משמו, מתעורר אותו כח הקישור והייחוד שנעשה על ידי מה שחידש בתורה, ומשפיע בנשמה ונשמה בגוף, וחי.

וזהו שאמר שלמה המלך עליו השלום: "טוב שם מעושר רב", כלומר, טוב כשאומרים איזה דבר תורה משמו הנקראת טוב, מעושר רב של העולם הזה, שלאחר פטירתו אינו נוטל בידו מהעושר מאומה וכלה ואובד, וכמו שאמרו ז"ל, שאין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב אלא תורה ומעשים טובים, וזהו מכסף ומזהב חן טוב, שהיא התורה הנקראת טוב שנאמר כי לקח טוב וכו', וחינה של תורה הם טעמי התורה" עכ"ל.

(חן טוב)

אין צריך לחשוש פן יכתוב דברים שאינם נכונים

הגאון רבי יחיא קורח זצ"ל, ביאר בהקדמת ספרו משכיל דורש, כי גם הוא חשש מתחילה מלכתוב, פן יתחדשו לו דברים שאינם נכונים, אך דברי הספר חסידים בעונש הנמנע מלכתוב הם שגרמו לו לחבר את ספרו, וז"ל: "אמר חיים שואל, מאת הרחמן האל, הנה בקוצר שכלי ורב חשלי, ראיתי לכתוב קונטרס זה ממה שנתחדש לי בפרשיות תורתינו הקדושה, אולי יהיה מהם תועלת לזולתי, מאשר הם כיוצא בי ולבני הי"ו. וקראתי שם הקונטרס הזה משכיל דורש, גימ' חיים שאל, כשמו כן הוא, כי את אשר הייתי משכיל ומתבונן על דבר תורתנו הקדושה, שנא' בה דבר צוה לאלף דור, כתבתי.

ואם אמרתי לחשוך קולמוסי, פן יהיו דברים שאינן נכונים, הנה דברי רז"ל ובפרט מה שכ' בספר חסידים, העונש למי שנמנע מלכתוב מה שנתחדש לו, עומדים לנגדי, ומפני כן נתחזקתי לעשות מה שחשבתי, וגם בזאת אני בוטח, שכל מה שאני כותב, קרוב הוא לשכר, ורחוק מן ההפסד. ובכן אליך ה' נשאתי עיני להצליחני בכל דרכיך, ואז אשכיל בדבר, שנא' לא ימוש ספר התורה הזה מפיך, למען תשמור לעשות ככל הכתוב, כי אז תצליח את דרכיך ואז תשכיל, אמן סלה" עכ"ל.

(מהקדמת ס' משכיל דורש)

מכל העמל בעולם הזה לא נשארת אלא הכתיבה

הגאון רבי סעדיה אלנדאף זצ"ל, מעיד כי מכל עמלו שעמל תחת השמש, אין לו אלא את פירות כתיבתו וחידושי ספרו עץ החיים על התורה, וזה לשונו:

"ולזה קראתי זה הספר הקטן עץ החיים, על שם תורה הנקראת חיים, שאין לי מכל עמלי שעמלתי תחת השמש, אלא מה שליקטתי והבנתי בדברי חז"ל, והוספתי בהם איזה חידוש, כפי שכלי החלוש, להיות לי למזכרת" עכ"ל.

(עץ החיים)

עמל כתיבת החידושים הוא ענין ה"ימות באוהל" בעמל התורה

הגאון רבי יהודה גזפאן זצ"ל, הביא בהקדמת ספרו מנחת יהודה עה"ת דברים רבים ונפלאים במעלת כתיבת חידושי תורה, והדרכות ואזהרות לכותב ולמחדש. ולפיכך נביא מדברי קדשו בתוספת כותרות למה שנתבאר בדבריו. וזה לשונו:

מתחילה מתנצל הרב בענותנותו על חידושיו ספרו, ומבקש מן הקורא: "וכשתמצא דבר שאין ראוי לכותבו, אל תשים אשם, כי ידוע תדוע, שאין אני בקי לא בנביאים וכתובים, ולא במשנה ותלמוד ולא בשאר ספרים, כדי שאביא סמוכות לדברי מאיזה מקום, ויהיה הקשר אמיץ, או אחדל מלכתוב אותו דבר, אבל מה אעשה כי לא יכולתי עמוד בדבורי, והייתי מתנחם כמה פעמים על מה שעשיתי, כי ידוע שאין מן הראוי ליכנס לעניינים כאלה, רק מי שכבר מילא כריסו מכל הספרים, אבל מה אעשה כי לא מצאתי און לי, זאת ועוד, כי לא מצאתי חבר מובהק שאמלך בו על כל דבר ודבר. אבל בה' בטחתי לא אירא, כי הוא היודע מחשבות לבי, כי לטובה כוונתי, לא בשביל "ונעשה לנו שם". ומה שכתבנו בכאן מהם, אם אינו ראוי ליכתב, אתי תלין משוגתי, ומתוך שלא לשמה בא לשמה.

ומה שהביאני עד הלום, הלא הוא מה שמצאתי כתוב בשם גמרא דמסכת שבת פרק ט', וזה לשונה: "אמר רבי לוי, אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליהם, דכתיב "זאת התורה אדם כי ימות באהל" וכו' עד כאן.

ושמא יש לפרש הפסוק, על דרך זו: "אדם כי ימות באהל", רצונו לומר, מי שמביא את עצמו לידי סכנה, במה שיכנס לפנים ממחיצתו, אבל אם תהיה כוונתו לשם שמים, אז לא יאונה לו כל און, אף אם לא ידע שכול, כי ה' יגמור בעדו, על דרך זימן שחורים ומצא לבנים, ואף על פי שאש יורדת מן השמים, מצוה להביא מן ההדיוט".

מי שאינו כותב את חידושיו עתיד לחזור ע"ז בגלגול

"**ומה** שהצריכני ליכנס לפנים ממחיצתי, הלא הוא מה שמצאתי כתוב בשם הזוהר של שיר השירים, על פסוק: "אם לא תדעי לך היפה בנשים, צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך", אל תקרי גדיותיך אלא גויותיך, לפעמים אדם מתגלגל עבור פשט אחד של תורה שלא רצה ללמוד בזה העולם,

לכן אמרו בגמרא, אלמלא לא באתי אלא לשמוע דבר זה דיי, כי עבור ענין אחד אדם בא לעולם וכו' עד כאן.

וכשראיתי זה, יראתי ונשאתי קל וחומר בעצמי, ומה בשביל שלא רצה ללמוד פשט אחד של תורה, את אשר כבר עשוהו והנה הוא לפניו, כך עונשו, מי שבא לידו דבר חידוש וצריך להוציאו מהכח אל הפועל, על אחת כמה וכמה עונשו גדול מאד אם לא הוציאו, ועתיד לחזור בגלגול, וכולי האיי ואולי ייטיב מעכשיו, עד שיזכה ויתגלה לו איזהו דבר שבא בשבילו, וכמו שיתבאר בסמוך בחתימת ההקדמה".

חידושי התורה מגינים על הנשמה לעתיד לבוא

זאת ועוד, כי לפעמים היה עולה איזה חידוש על איזה פסוק, מאשר היו לפני, ואחר כך הייתי חוזר בי, דשמא אין הדבר כן, ומי יתן ויכתבון מלי, ואחר כך אמצא דוגמת אותו עניין בספרים שלא עיינתי בהם מעולם ולא שמעתם אוזני מקדם, ואז חששתי לדבר, כי אוזן מלין תבחן, כי ה' יתן אומר המבשרות צבא רב, ובזאת ידעתי, כי לא יריע אויבי עלי, כי בנס היו עומדות, ובה' בטחתי לא אירא ומה יעשה בשר לי, וכל זמן שהיה עולה על לבבי איזה דבר חידוש מכאן ולהבא, אחזתיו ולא ארפנו, ובקונטריס אכתבנו, כי חם לבי בקרבי, כי איך אעלה אל אבי, וחמתי היא סמכתני, וזאת אשיב אל לבי עד אשר לא תחשך השמש והאור, וחשכו הרואות בארובות, בטרם תחיל ילדה, בטרם יבוא חבל לה והמליטה זכר, להיות לי למזכרת עיון, כי כל עוד נשמתי כי אכין צדה לדרכי וצדתי ליום נסיעתי, ותבא אליו היונה לעת ערב והנה עלה זית טרף בפיה, וישלח ידו ויקחה ויבא אותה אליו אל התיב"ה (לשון תיבה הנכתבת). כי במה יתרצה זה אל אדוניו, הלא בראשי, ואפילו שלא ימצא בהם עד אחד מכוון על דבר האמת, כדאי הוא להיות למשיב נפש להליץ טוב בעדי, על דרך אומרו: "אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף ויחננו, ויאמר פדעהו מרדת שחת מצאתי כופר".

יכתוב מה שחידש גם אם מצא שכיון לאחד מהספרים

"**אתה** אחי המעיין ה' ישמרך ויחייך, אם לפעמים תמצא איזה דבר חידוש הנכתב על שמי, וכבר נכתב דוגמתו בדברי רבותינו זכרונם לברכה, אל תפן אל און לאמר גנוב הוא אתי. אמנם דע, כי לפעמים היתה דעתי מסכמת לדעת רבותי, ואף על פי שלפעמים יודע לו הדבר קודם שאכתבנו, אחזתיו ולא ארפנו, על דרך "ישמח משה במתנת חלקו", שהסכימה דעתו לדעת קונו, ואם עיני שכל לך, וחלק לך אלהים בינה, לא יקשה בעיניך דבר זה, וכמו שיתבאר בחתימה בסמוך, כי כל הנפש הבאה ליעקב כתיב, אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיהם סבלנו, ורחמנא ליצלן מלומר בתורתו דבר שלא הוא.

יכתוב כל מה שמחדש, ויסתכל על הנאמר ולא על האומר

ושוב מצאתי בהקדמה לספר טעמי המצוות, שייסד הריקנטי זכרונו לברכה, וזה לשונו: ואתה הבן זה שאומר לך עתה, וזהו כי בכל מקום שבתורה, תוכל לעלות המעשה או המצוה ההיא אל דבר עליוני ממנו, העלהו ואז טוב לך, אף על פי שלא קבלת הטעם ההוא מפי חכם מקובל, או אפילו אם

לא ראית אותו באחד מספרי החכמים, ובלבד שלא תאמר כי אין הדבר כפשוטו ורומז לדבר עליוני ממנו, שנאמר כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם. וגם לא תאמר שאותו הטעם שחשבת מעצמך, הוא עיקר נתינת התורה, רצונו לומר המצוה ההיא, אלא תאמר, אם לא ניתנה מצוה פלונית, ראויה היתה לינתן מטעם כך וכך, והכריחני לומר זה, בעבור שכל החכמות כולן, רמוזין בתורה, ואין לך דבר חוץ ממנה, והמצות הם דבר אחד, ותלויות במרכבה העליונה איש איש למלאכתו אשר המה עושים וכו' עד כאן לשונו.

עוד מצאתי כתוב בספר, לא ידעתי למי מקדושים הוא, וזה לשונו: צריך האדם לקבל האמת אפילו מגוי, אם יראה שהם דברים המתקבלים על הלב ונכוחים למבין, שאל ילעג על איזה דבר וכו', עד כאן.

ודע כי לא יבא לידי מידה מגונה זו (דהיינו להתייחס למי שאומר ולא לדבר הנאמר), אלא מי שהוא מוטבע במדת הגאוה, או עבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו והיא לא נטמאה, וראוי לו לזכור מה שאמרו חכמינו זכרונם לברכה על משה רבינו עליו השלום, שהיה אדון הנביאים וכל רז לא אניס ליה, ונאמר בו והאיש משה עניו מאד מכל האדם, ופירשו רבותינו זכרונם לברכה, שכשהיה רואה מדה טובה באיזה אדם, היה לומד ממנו, וכן מצינו שאמר: "ומי יתן כל עם השם נביאים", וכן מצינו בשלמה המלך עליו השלום, שנאמר עליו: "ויחכם מכל האדם", שאף על פי שהיה חכם גדול, היה למד מכל אדם.

המחדש בתורה בורא שמים חדשים

שוב ראיתי אחרי רואי, מה שפירשו רבותינו זכרונם לברכה, על פסוק: "דדיה ירווך בכל עת", למה נמשלה תורה לדד, מה דד זה כל זמן שהתינוק ממשמש בו הוא מוצא בו חלב, כך דברי תורה וכו' עד כאן. שכל זמן שיודע אדם עוד את אשתו, ותהר ותלד בן, זה ספר תולדות אדם השלם, בדמות אלהים עשה אותו. וגם כן ידוע מדברי רבותינו זכרונם לברכה על פסוק: "כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה", אשר עשיתי לא נאמר אלא אשר אני עושה, שעל ידי חידוש שמתחדש האדם בתורה, הוא בורא שמים חדשים וכו' עד כאן, ורצונו לומר, שמקיים השמים והארץ בזה, וגורם זווג זעיר ונוקביה הנקראים שמים וארץ, וכאילו בראם מחדש, ואף על פי שלפעמים ישגה בהם, הקדוש ברוך הוא קובע לו שכר אם עושה מאהבה ועוסק בתורה לשמה לשם ה', זהו "באהבתה ישגה תמיד", ואלו פסוק זה נאמר על יחידים או קהלות החרשתי, כי אין הצר שווה בנזק המלך מאן מלכי רבנן, אבל מאחר שהתורה כלה מורשה היא לקהלת יעקב, יד הכל שווה בה, כקטן כגדול תשמעון, ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני אם לא שויתי, והאדם יראה לעינים וה' יראה ללבב, כי עדי וסהדי במרומים, שלא היתה כוונתי בכל זה בשביל "ונעשה לנו שם" חלילה, אלא להיות לי למשיב נפש ולכלכל את שיבתי אם עוד רבות בשנים, ולהשאיר ברכה לבני אחרי אם יוסיף ה' שנית ידו להעלות ארוכה למכתי ולמלא את חסרוני, ושמרו דרך ה' כי עת לכל חפץ.

ומאחר שהאדם להבל דמה, אין מן הראוי שיתרשל מלעסוק בתורה ומלבקש לנפשו מנוח אשר ייטב לה, טרם יגיעו ימים אשר יאמר אין לי בהם חפץ, וכן אמר שלמה המלך עליו השלום: "כל אשר תמצא ידיך לעשות ככחך עשה", וכן אמר: "בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר".

ניצוץ משה מסייע למחדשים בתורה

עוד זה מדבר לצד עלאה, והוא מה שמצינו בזוהר בכמה דוכתי, שאומר שם "משה שפיר קאמרת", ופירשו רבותינו זכרונם לברכה חכמי האמת על זה, שניצוץ משה רבינו עליו השלום, מתעבר באותו חכם, והוא בסוד ויתעבר ה' כי למענכם, ומתעבר באנשים הראויים לכך, כדי לסייע אותו בחוכמתו כידוע ליודעי חכמת נסתר.

יש לחדש בפרדס התורה בכמה אופנים ודרכים

וכתב אור החיים בפרשת בחקתי, טעם חמישי בפירוש הפסוק, זה לשונו: "אם בחקתי תלכו", יתבאר על דרך אומרם זכרונם לברכה, שהרשות נתונה ללומדי התורה לפרש בה ולדרוש בכמה אורחין ושבילין, ותלמיד ותיק יחדש בדרשת הכתובים כאשר יוכל הכתוב שאת, ככל אשר תשיג ידו בתורתו, וצוה ה' יתברך באומרו "אם בחקתי תלכו", שהיא התורה, תלכו בפרדסה, תנאי הוא, ואת מצוותי תשמרו, שלא יהא מגלה פנים בתורה שלא כהלכה, שלא לטהר את הטמא, ועשיתם אותם, שלא לטמא את הטהור, שהוא אמרם ז"ל המגלה פנים בתורה שלא כהלכה אין לו חלק לעולם הבא.

עוד כתב לעיל טעם שלישי וזה לשונו, אם בחקתי תלכו, ירצה על פי מאמרם זכרונם לברכה, כי התורה יש בה ארבעה דרכים והם פרדס, ומאלו נפרדו שבעים פנים, וכל אופן לכמה אורחין ושבילין ונתיבות, והוא מה שכתוב חקותי לשון רבים, תלכו, פירוש בכל אורחין ושבילין ילך בהם בפירוש הכתובים, ולא יאמר שאין בתורה אלא פרט המוכן לכל, עד כאן.

מה שמלמדים את התינוק כל התורה קודם לידתו, הוא כדי שייקל עליו לחזור וללומדה כל חייו, והמעיין בתורה מגלה את חלקו שלימדוהו

"**ואל** יקשה בעיניך דבר זה, שהרי אמרו רבותינו זכרונם לברכה, שכשהילד במעי אמו, אז מלמדין אותו כל התורה, וכשיצא לאויר העולם בא מלאך וסוטרו ומשכחו כל מה שלמד, עד כאן.

ומה שמלמדים אותו תחלה, שמא יש לומר, כדי שתהא נוחה ללמדה אחר כך, ומה שמשכחין אותו, הוא כדי שיקבל שכר על הלימוד בעולם הזה, נמצא לפי זה, שכשאדם לומד בתורה ומעיין בה היטב, אז נפתחים לו שערי אורה וזוכר מה שלמד כבר, מה שאין כן אם אינו מעיין בה היטב, לא יזכור דבר ממה שלמדוהו. הא למה זה דומה, לאדם שאבדה לו אבידה, אם הוא מחזר אחריה, אפשר שימצאנה, ואם יסיח דעתו ממנה, לא תבא לו עוד".

הנמנע מלכתוב חידושי תורה מצמצם את גבולות הקדושה

"**ובספר** לחם שלמה הנדפס דרושים וביאורי ומאמרים, כתב וזה לשונו: מי שאינו מחדש חידושים בתורה, הרי זה נותן גבול לקדושה חס ושלום, שאינו מרחיב גבולה, כי היא מתפשטת בכל עבר, וכתיב: "ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים".

וכתב מטה משה: מי שרוצה שיתקיים בידו ממה ששמע דבר חידוש, או קורא דבר חידוש, או שממציא דבר חידוש מדעתו ומשכלו, יכתוב אותו, כי כתיב: "כ"י תשמרם בבטנך", ראשי תיבות כתב יד, רצונו לומר, על ידי כתב, תשמרם בבטנך, עד כאן הגהה בספר קיצור של"ה דף כ"ג.

הנה הצגתי לפניך זאת ההקדמה, הלא מצער היא ותחי נפשי בה, וטוב אשר תאחוז בזה וגם מזה אל תנח את ידך, ואף על פי שאין אני כדאי וחשוב לדבר עם המלאכים, כי לא בינת אדם לי ומשפחתי הצעירה, אבל מה אעשה כי אין אדם שליט ברוח לכלוא את הרוח, וידעתי נאמנה כי אני בער ולא אדע, אבל אל זה אביט אל עני ונכה רוח וחרד על דברי, כי לא יוכל אדם לדון עם שתקיף ממנו, אני אל אלהים אקרא וה' יושיעני, ועל דבר כבוד שמו יעזרני, ויאיר עיני במאור תורתו, ואביטה נפלאות מתורתו, אמן כן יהי רצון".

הנמנע מלכתוב גוזל להקב"ה

ובספר חסידים סימן תק"ל כתוב: כי הקדוש ברוך הוא גוזר מי נעשה חכם ומה חכמתו, וכמה שנים יחיה, וכמה יש שגוזר עליו שיעשה ספר אחד או שנים, וכן לפתור קרייה, וכן בסודות התורה, וכל מי שגילה לו הקדוש ברוך הוא ואינו כותבה, ויכול לכתוב, הרי הוא גוזל מי שגילה לו, כי לא גילה לו אלא לכתוב, שנאמר סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם וכו'.

המחדש מעצמו ללא ראיות בורא רקיעי שוא

ובספר מקדש מלך (חלק א' דף ט"ו עמוד א') וזה לשונו: ובענין המחדש חידושים בפסוקים, ומקדים הקדמות מדברי רבותינו זכרונם לברכה ומדברי קבלה, אין בזה עוון, שההקדמה אמיתית, ומפרש הפסוק על פי ההקדמה, אם אותו הפירוש שכתב בכתוב אמיתי מה טוב, ואם אינו אמיתי, יהיה הפסוק אסמכתא לאותה הקדמה, כמו שאמרו בגמרא, קרא אסמכתא בעלמא.

אבל המחדש הקדמה מדעתו, אם היא אמתית והיא על דרך פשטי התורה, יברא על ידה ארץ חדשה, ואם היא מסודות התורה והיא אמיתית, יברא על ידה רקיע חדש, ואם חס ושלום חידש הקדמה שאינה אמיתית, יברא ממנה ארצות שוא ורקיעי שוא, וגורם להרוג נפשות.

עצה לכותבים חידושי תורה

ונראה לעניות דעתי, אם חידש שום הקדמה ונסתפק בה אם היא אמיתית או לאו, יאמר בדרך אפשר, אבל לא בהחלט, וכן מצינו כמה רבנים שמחדשים איזה דבר בקבלה, שאומרים בדרך אפשר אבל לא בהחלט, עד כאן לשונו זכרונו לברכה.

ודע אחי המעיין ה' ישמרך ויחייך, שדעתי כבר הסכימה לזה קודם שראיתיו, והייתי כותב איזה חידוש הנראה לעניות דעתי בלשון שמא, כמו שתראה, כי יראתי שמא אתפס בדיבורי חס ושלום.

המחדש בתורה גורם עילוי לנשמתו

עוד בספר מקדש מלך זה לשונו: ודע, שכפי החידושים שמחדש האדם, לפי כח וזכות שיש לו, מעלה ניצוצי נשמתו מקליפת נוגה לפי יגיעו וטרחו. ובתשובת הרב האר"י זלה"ה כששאלו הרב חיים ויטל זכרונו לברכה איך השיג כל כך בתורה, והשיב לו שטרח הרבה יותר מכל בני זמנו עד כאן לשונו.

וכתב בפרשת צו (דף מ"ד) שארית ענין זה וזה לשונו: והענין הוא, שידוע שהתעלמות החכמה מן האדם, נמשך מצד היותו אחוז בחיצונים, ושיש הרבה מניצוצות נשמתו בתוכם, ולכן כשטורח ומדכה צד החומר ביגיעת העיון, אז ישיג, וכשבאים לו איזה קושיות, זה בא לו מחמת התעוררות קצת מניצוצותיו להתברר, ואז בהבנתו ולימודו בתורה בקדושה וטהרה, מעלה מן מיין נוקבין לאבא ואמא שהם החכמה והבינה, והם משפיעין מיין דכורין להשתלם בירורו, ואז ימצא יישוב בקושיותיו וירויח לו עד כאן". עכ"ל הגר"י גזפאן זצ"ל.

(מהקדמת ספרו מנחת יהודה)

עצות היצר הרע לתאוות העולם הזה

הגאון רבי שלמה טביב זצ"ל, ביאר כי בפסוק "**במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תפל**", נרמזו כל אותם העצות, שנותן היצר הרע לאדם, שבהם ימשך אחר תאוות העולם הזה, ויצא מעבודת ה', וגם משה רבינו בתוכחתו ובדבריו לעם ישראל, לימדם את עצות היצר הרע.

וזהו "במדבר בערבה"- שמטעה היצר הרע לאדם ללכת ולקנות סחורות במקומות רחוקים, וללכת במדבריות ובערבות אחריהם.

מול סוף- שמלמדהו לרכוב באניות ולשוט בימים, ולעקור מביתו אחר אותם סחורות, וזהו מלשון: "ים סוף", קנה וסוף קמלו" (לשון קניה), ולשון "ותשם בסוף על שפת היאור" (לשון ים).

בין פארן ובין תפל- לאחר תאות הממון, מושך היצר הרע את האדם לתאות האכילה, וזהו פארן, לשון מאכלי פירות, ותפל הוא ג"כ מלשון "היאכל תפל מבלי מלח", שמביאו לדקדק בענין המאכלים שיהיו כראוי. ותפל הוא ג"כ לשון תפלות, שמביאו לידי תאוות הנשים.

ולבן- שמפתה את האדם לבנות בנינים ולקנות נכסים ונדל"ן. (וחצרות גם על דרך זה יתפרש, שמפתהו לקנות חצרות וקרקעות.

ודי זהב- היא תאות הממון, שכן אוהב כסף לא ישבע כסף.

אחד עשר יום מחורב- אם שומע האדם לעצות אלו, הרי שסופו הוא חורבן ושממון, וזהו "דרך הר שעיר" שנופל בשעיר בסטרא דשמאלא.

עד קדש ברנע- וסופו של האדם שיוצא מהקדושה, ומוציאו יצרו מהעולם הזה ומהעולם הבא, וזהו "בר-נע", שיהא אדם, בר, שכל הזמן יהא נע ונד ואינו מגיע למנוחתו. והוא מה שמתרגם: "עד רקם גיאה", שכל זה גרם לו לפי שבא לידי גאוה, והתרוקן מהתורה והמצוות ומעשים טובים.

ואם האדם חוזר בתשובה בעולם הזה, עליו להכות ולהשפיל את מידת הגאוה, ולמעט בשיחה ותענוג, וזהו "אחרי הכותו את סיחון ואת עוג", לשון שיחה ועונג, וזהו "אשר בעשתרות", להתרחק מתאוות העושר והממון, וידבק בתורה, ואז תקובל תשובתו, וזהו "הואיל משה", וירצהו קונו בעבודתו ואז יכופר עוונו.

(חכמת שלמה דברים א', א')